

หมายเหตุ

บทที่ 1

1 คำว่านาฏรัฐนี้ ใช้ตามที่ ดร.สมเกียรติ วันทะนะ ได้บัญญัติไว้ ถึงแม้ "นาฏ" จะแปลตามรูปศัพท์ว่า การร่ายรำ ซึ่งอาจกินความไม่กว้างเท่า theatre ในภาษาอังกฤษ แต่ก็ เป็นศัพท์ที่กะทัดรัด ไพเราะน่าใช้ รวมทั้งสามารถสื่อบรรยากาศและความรู้สึกตรงกับคำว่า theatre state ได้

2 กามิลานเป็นชื่อวงดนตรีชนิดหนึ่งของชาวและบาห์ลี เป็นวงเครื่องดีดคล้ายวงระนาด วัฒนธรรมชาวและบาห์ลียก่า กามิลานเป็นเครื่องหมายของความเจริญ ความมีอารยธรรม เป็นสมบัติของมนุษย์ที่ได้รับการขัดเกลาแล้ว

3 ในปี ค.ศ. 1900 ประมาณว่ามีประชากรทั่วเกาะบาห์ลี 750,000 คน (Geertz, 1980:147) ตัวอย่างประชากรของตาบานาน (Tabanan) เมืองหนึ่งทางตะวันตกของเดนม ปาซาร์ เมืองหลวงปัจจุบัน ในปลายศตวรรษที่ 19 มีประชากร 80,000-90,000 คน (Geertz 1980:62) และมีบ้านชนชั้นสูงที่มีความสำคัญทางการเมืองราว 30-35 หลัง ในขณะที่ประชากรในกรุงเทพฯ มีราว 150,000 คน ในปี พ.ศ.2365 และ 400,000 คน ในปี พ.ศ.2394 (บุปผนาฏ 2525:11)

บทที่ 2

1 เป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดหมวดหมู่มีความคล้ายคลึงอย่างมากกับการจัดในตำราของ หม่อมเจ้าประวิช ซึ่งกล่าวไว้ว่าพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2447 (หัวใจเจ้าพระยา, 2469) ซึ่งแบ่งออกเป็น

- ก (1) พืชณโกศล ดอกไม้
- ก (2) ประวัติของจิตรกรรมและตารางสอนนักเรียน
- ก (3) ไม่ชัดเจนว่าหมายถึงอะไร
- จ กนกโกศล วิธีเขียนลวดลาย
- ฉ พฤษกโกศล และ ภูมิโกศล ต้นไม้และภูมิประเทศ
- ช นาวโกศล เรือ ท้องฟ้า คลื่นลม
- ค ปราณโกศล สัตว์ต่างๆ
- ต มนุษย์โกศล ชาตินมนุษย์ต่างๆ
- บ ภูมิคณะนาวิจารณ์ และ จักรโกศล การวัดพื้นที่และเครื่องจักร

- ป พัฒนิกโกศล วิชาช่างทำเครื่องมือต่างๆ
 อ นวกรรมโกศล สังสะการโกศล และนามอักษรโกศล วิชาเครื่องยอดต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่สามารถจะหาต้นฉบับของตำราของทั้งอาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช และหม่อมเจ้าประวิชซึ่งมีรายละเอียดพอที่จะเปรียบเทียบกันได้มากกว่านี้ จึงพอจะกล่าวได้เพียงว่ามีความคล้ายคลึงกันมากที่สุดทีเดียว อาจเป็นไปได้ว่ายังมีตำราอื่นที่เก่ากว่านี้ ซึ่งเป็นแหล่งที่ตำราทั้งสองชุด อ้างอิงมา แต่ในขณะนี้ยังค้นไม่พบ

2 อาจารย์ ผ่อง เช่งกิ่ง ซึ่งเป็นผู้เขียนลายในพระบรมมหาราชวัง เมื่อคราวซ่อมวังและวัด ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี เคยให้สัมภาษณ์ว่า การวางลายลงบนผนังทั้งผนังให้พอดีนั้น จะต้องมีการปรับลาย คือลายแต่ละส่วนนั้นที่จริงจะไม่เท่ากันหมด เพราะถ้าเท่ากันชนิดที่ใช้ไม้บรรทัดวัดได้อย่างแม่นยำ ลายจะไม่สามารถต่อกันได้พอดี และไม่สามารถบรรจุลงได้อย่างเหมาะสมเจาะในพื้นที่ยังทั้งหมด ฉะนั้นจะต้องเขียนให้เล็กบ้างใหญ่บ้างตามความเหมาะสม นอกจากนั้นยังมีการปรับให้ลายส่วนที่อยู่สูงขนาดโตกว่าลายที่อยู่ระดับสายตา เพื่อให้เมื่อมองรวมๆแล้ว จะได้มีขนาดเท่ากัน

บทที่ 4

1 การแปล galactic ว่าจักรวาล เป็นการแปลอย่างหลวมๆ galactic เป็นคุณศัพท์ของคำว่า galaxy ใน The Collins English Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า galaxy ว่ามีความหมายสองอย่าง ความหมายแรกเป็นคำสามัญนาม หมายถึง (1) ระบบดาวจำนวนมากที่ถูกตรึงไว้ด้วยกันด้วยแรงดึงดูดบางอย่าง (2) การชุมนุมกันของผู้มีชื่อเสียง ส่วนความหมายที่สองเป็นคำวิสามัญนาม หมายถึงสิ่งที่บรรจุระบบสุริยจักรวาลของเราไว้ หรือมีชื่ออีกอย่างว่าทางช้างเผือก the Milky Way ซึ่งตรงกับรากศัพท์ของคำว่า galaxy ที่มาจากภาษากรีก แปลว่าน้ำนม